

:067.22:462.5:(492.844)(060.77):"1997/2000":=CO:

M96-437

Beleidsplan
Nationale Reisopera
Derde Kunstenplan
1997-2000

1997-2000

NATIONALE
REISOPERA

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

Inhoudsopgave

1. Samenvatting en conclusies	Blz. 1
2. Beleidsontwikkeling	2
3. De Nationale Reisopera in het derde Kunstenplan	4
3.1 Uitbreiding aanbod	4
3.2 Repertoirekeuze	4
3.3 Uitvoerenden	5
3.4 Spreiding en werkwijze	5
3.5 De specifieke problematiek van een reisgezelschap	6
4. Organisatie	7
4.1 De personeelsformatie van de Nationale Reisopera	7
4.2 Arbeidsvoorwaarden en sociaal beleid	9
5. Samenwerkingen	10
5.1 Orkesten	10
5.2 Media	11
5.3 Onderwijs	11
5.4 Opera Educatief	12
5.5 Internationale samenwerking	13
5.6 Overige activiteiten	13
6. Marketing en publiciteit	14
6.1 Institutionele publiciteit	14
6.2 Publieksbinding	14
6.3 Publiekswerving	14
7. Financiën	15
7.1 Model jaarbegroting in het derde kunstenplan	15
7.2 Wachtgelden	15
7.3 Sponsorwerving	15

1. SAMENVATTING EN CONCLUSIES

De Nationale Reisopera is het enige Nederlandse operagezelschap dat ca. 15 grote schouwburgen in het land structureel van operavoorstellingen voorziet. De enige twee andere Nederlandse operagezelschappen reizen niet (De Nederlandse Opera) of hebben een beperkte actieradius (Opera Zuid).

De Nationale Reisopera heeft in de twee seizoenen van zijn bestaan eens te meer bewezen dat Nederland behoefte heeft aan een nationaal opererend operagezelschap dat een gevarieerd repertoire van hoogwaardige artistieke kwaliteit speelt. Veel aandacht wordt gegeven aan artistiek uitvoerenden en theatermakers van Nederlandse bodem en ook staat het werken met jongeren centraal. De eerste seizoenen hebben tevens duidelijk aangetoond dat een vermeerdering van het huidige aantal voorstellingen door de theaters zal worden afgenomen.

De Nationale Reisopera beschikt potentieel over de infrastructuur om jaarlijks vanuit Enschede zes produkties met ca 85 voorstellingen te brengen, waarbij vijf keer wordt samengewerkt met wisselende Nederlandse provinciale en randstedelijke en/of omroeporkesten en één keer met een kleiner niet structureel gesubsidieerd ensemble ten behoeve van het repertoire van vóór 1800 of kleiner bezette 20ste eeuwse werken.

Wat daarvoor nodig is, is dat de huidige - noodgedwongen tot stand gekomen - deeltijdconstructie bij het koor, de techniek, de kap/grime afdeling en de voorstellingsleiders kan worden beëindigd. Dat vergt f 500.000 per jaar aan subsidie extra, maar impliceert tevens dat het rijk ca. f 250.000 aan thans eveneens gesubsidieerde wachtgeldën bespaart. Alom wordt de subsidie veel doelmatiger aangewend, wordt de in het verleden met rijksmiddelen gecreëerde infrastructuur optimaal benut en wordt een veel bevredigender opera-aanbod van kwalitatief niveau gerealiseerd.

Tezamen met enige verhoging van subsidie die noodzakelijk is in verband met het feit dat er sprake is van een reisopera die met verschillende structureel gesubsidieerde symfonieorkesten moet samenwerken en - éénmaal per jaar - met een gespecialiseerd kamerorkest, wordt dan ook verhoging van het jaarlijks subsidiebedrag van f 9.706.000 naar f 12.500.000 voorgesteld, waartegenover een vermindering staat van de bovengenoemde wachtgeldlasten.

2. BELEIDSONTWIKKELING

De Nationale Reisopera in het tweede kunstenplan

Begin 1992 adviseert de Raad voor de Kunst aan de Minister van WVC het toenmalige Opera Forum Filharmonisch ingrijpend te reorganiseren. Aansluitend worden vele discussies gevoerd en diverse alternatieven gepresenteerd met als eindresultaat een nieuw gezelschap, de *Nationale Reisopera*, dat formeel in september 1994 van start gaat.

Aan de Nationale Reisopera wordt jaarlijks een subsidie van f 9.706.000,- toegekend, waarbij het uitgangspunt is, dat per seizoen vier producties en circa 60 voorstellingen worden uitgebracht. Daarnaast wordt aan wachtgeld voor de totale afwikkeling voor bij opera betrokken medewerkers van Opera Forum f 4.910.000 voor subsidie in aanmerking gebracht.

Een aantal medewerkers van Opera Forum Filharmonisch, waaronder de koorleden en technici, wordt overgedragen aan de Stichting Nationale Reisopera en krijgt voor het merendeel een deeltijd- in plaats van een voltijdfunctie aangeboden. De deeltijdfuncties worden aangevuld met wachtgeld, ca. f 1.500.000 van het bovengenoemde wachtgeldbedrag komt ten goede aan deze medewerkers.

De Nationale Reisopera beschikt niet over een eigen orkest. De orkestbegeleiding wordt verzorgd door het Orkest van het Oosten en Het Gelders Orkest, aangevuld met één begeleiding door een van de overige orkesten. Het (afgeslankte) orkest van Opera Forum Filharmonisch wordt zelfstandig en heet voortaan Orkest van het Oosten. De administratieve, financiële en publicitaire diensten worden gebundeld in de Stichting Forum Facilitair, die haar diensten aan zowel het Orkest van het Oosten als de Nationale Reisopera levert. Het resultaat van deze voor individuele medewerkers vaak pijnlijke ingreep, is een nieuwe organisatie met een minimum aan overheadkosten. De reorganisatie wordt geleid door interimdirecteur Hans Bal.

De ingewikkelde, tijdrovende procedure had tot gevolg dat in het seizoen 1993-1994 geen operavoorstellingen werden gegeven. Op verzoek van het interim bestuur van Stichting Forum werd het daaropvolgende seizoen 1994-1995 samengesteld door Jan Bouws, hoofd van de regie-afdeling van De Nederlandse Opera.

Zakelijk directeur was Johannes Ferreira, wiens dienstverband op 31 december 1995 eindigt. Als artistiek directeur werd Louwrens Langevoort aangetrokken, die de opdracht kreeg het artistieke profiel van de Nationale Reisopera voor de komende jaren te ontwikkelen.

In het seizoen 1994-1995 stonden *Candide* van Leonard Bernstein, *Rusalka* van Antonin Dvorak, *Macbeth* van Giuseppe Verdi en *Faust* van Charles Gounod op het repertoire. Van deze producties werden in totaal 44 voorstellingen gegeven.

Het seizoen 1995-1996 is voor het eerst samengesteld onder artistieke verantwoordelijkheid van Louwrens Langevoort. Op het repertoire staan *Le Nozze di Figaro* van Wolfgang Amadeus Mozart, *La Forza del Destino* van Giuseppe Verdi, *Orfeo ed Euridice* van Christoph Willibald von Gluck en *Aufstieg und Fall der Stadt Mahagonny* van Kurt Weill. Daarnaast worden als extra producties uitgebracht: *L'Arbore di Diana* van Vicente Martin y Soler en *Aap verslaat de Knekelgeest* van Peter Schat.

In *L'Arbore di Diana* worden jonge, talentvolle zangers in de gelegenheid gesteld podiumervaring op te doen onder leiding van een ervaren artistiek team. *Aap verslaat de Knekelgeest* is een productie die plaatsvindt in het kader van de arbeidsmarkt-impuls projecten van het Fonds voor de Podiumkunsten. Totaal worden in het seizoen 1995-1996 84 voorstellingen gegeven. Om dit produktieniveau te realiseren, wordt bij diverse instanties aanvullende subsidie aangevraagd.

Nederlandse dirigenten, regisseurs, ontwerpers en zangers hebben een belangrijk aandeel in de producties van de Nationale Reisopera: zo debuteerde Hans Croiset in 1995 als operaregisseur met *Faust* van Gounod. In het seizoen 1996-1997 zal hij *Don Carlo* van Verdi regisseren. Peter te Nuyl regisseerde *Rusalka* van Dvorak met een Nederlands team van ontwerpers en komt met dezelfde collega's terug voor *Aufstieg und fall der Stadt Mahagonny* van Weill. In *La forza del destino* van Verdi kwam Corina van Eijk met haar vertrouwde team naar Enschede. Het Nederlandse stuk *Aap verslaat de Knekelgeest* van Peter Schat uit 1980 produceert de Nationale Reisopera in samenwerking met Opera Mundi. De première vindt plaats op 30 maart 1996. De regie is in handen van Ernst Boreel en Floris Guntenaar die tevens het decor ontwierp. De kostuums zijn van Leonie Polak.

De Nationale Reisopera engageerde tevens de Nederlandse dirigenten Ed Spanjaard, Johan van Slageren en Mathis Dulack. Een succesvol operadebuut maakte Lawrence Renes als dirigent van *Figaro*. De Nationale Reisopera heeft hem voor de komende seizoenen opnieuw geëngageerd als dirigent van *Un Ballo in Maschera* en *Dialogues des Carmelites*.

Veel Nederlandse zangers vonden bij de Nationale Reisopera een podium, van wie hier slechts een aantal wordt genoemd: Marcel Reijans, Elena Vink, Henk Poort, Harry Peeters, Ellen van Haaren, Jaco Huijpen en Miranda van Kralingen. Ook de komende kunstenplanperiode zal de Nationale Reisopera de samenwerking voortzetten met interessante, talentvolle dirigenten, theatermakers en zangers van nationale bodem.

De Nationale Reisopera oogstte in beide seizoenen zowel bij publiek, pers als bij collega's veel lof voor het nieuwe elan en het hoge artistieke niveau van het gezelschap.

3. DE NATIONALE REISOPERA IN HET DERDE KUNSTENPLAN

3.1 Uitbreiding aanbod

Vanzelfsprekend is het streven van De Nationale Reisopera er primair op gericht het bereikte artistieke niveau in het derde kunstenplan te consolideren en verder uit te bouwen. De afgelopen twee seizoenen is duidelijk geworden dat vanuit schouwburgen en publiek een grote behoefte bestaat aan een substantieel opera-aanbod van hoge artistieke kwaliteit. In een notitie van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties in 1992 stellen de schouwburgdirecties ten aanzien van het tweede kunstenplan de behoefte aan reisproducties op 11 per jaar, waarvan 169 voorstellingen zouden moeten worden gegeven. Deze producties zouden moeten worden ingedeeld in vier categorieën en gespreid over zowel grote als kleinere podia.

Tegelijkertijd wordt een duidelijk stijgende tendens geconstateerd in bezoekersaantallen. Waar *Candide*, het openingswerk van de Nationale Reisopera gemiddeld 58% bezoekers trok, was dit bij *Macbeth* 73% en bij *Figaro* al 87%.

De voorverkoop van de toekomstige producties geeft een indicatie dat deze trend zich doorzet, ook wanneer er sprake is van minder populair repertoire. Het publiek blijft vertrouwen te hebben in de door de Nationale Reisopera geboden kwaliteit.

Om naast een kwalitatief ook een kwantitatief volwaardig programma te waarborgen, wil de Nationale Reisopera het structurele aanbod van vier producties en 60 voorstellingen, verhogen tot zes producties en 85 à 90 voorstellingen. Gezien het gegeven dat het gezelschap beschikt over een volledige infrastructuur, kan dit met relatief weinig extra middelen gerealiseerd worden.

3.2 Repertoirekeuze

Bij de oprichting van de Nationale Reisopera werd als uitgangspunt voor de programmering de cryptische zin *publieksvriendelijk repertoire in vernieuwende ensceneringen* gebruikt. Daar niets zo multi-interpretabel is als de woorden *publieksvriendelijk* en *vernieuwend* is het aan de artistieke directie daaraan een concrete invulling te geven:

- Centraal in het repertoire staan de componisten Mozart en Verdi, die beiden met minstens één werk per seizoen zullen worden vertegenwoordigd.
De muziek van vóór 1800 zal worden uitgevoerd met dirigenten als Jan Willem de Vriend (Combattimento Consort), Marc Minkowski (Amsterdamse Bach Solisten), maar ook met René Jacobs en Philippe Herreweghe.
Speciale nadruk verlangen de populaire kooropera's, waarmee een groot romantisch repertoire wordt afgedekt, dat reikt van de bekende Italiaanse bel-canto opera's, via *Boris Godunov* tot aan Strauss- en Wagner, componisten die buiten de randstad zeer zelden te horen zijn.
- Bovendien wordt per seizoen minstens een werk uit de twintigste eeuw uitgevoerd. We staan aan de overgang naar een nieuw tijdperk, de 21ste eeuw. Het is daarom goed na te denken over de invulling en ontwikkeling van de opera in de bijna afgelopen eeuw. Wat zijn de hoogtepunten en welke werken zouden het verdienen toch tot het repertoire te behoren, eventueel ondanks aanvankelijke tegenstand, zoals bijvoorbeeld bij Schönberg, Bartok en Stravinsky het geval was? De belangstelling voor werken uit de twintigste eeuw impliceert ook, dat de Nationale Reisopera een taak voor zich ziet bij het creëren van nieuwe muziek.

Immers, als de uitvoerende kunst nieuwe werken niet speelt, staat de ontwikkeling stil. De Nationale Reisopera werkt daarom in het derde kunstenplan aan twee opdrachtprojecten, die door Nederlandse én buitenlandse componisten en librettisten zullen worden uitgevoerd.

De Nederlandse componist Huub Kerstens werkt, met de regisseur Peter te Nuyl als librettist, aan een opera voor 1999 (werktitel *Kreon*, naar Euripides). De in Nederland woonachtige componist en dirigent Peter Eötvös schrijft zijn moderne soap-opera *Three Blind Mice* op een libretto van Stoke Howell. Deze nieuwe opera's zijn bij uitstek geschikt als co-producties: de laatstgenoemde productie komt tot stand in samenwerking met de Musikfabrik, Düsseldorf en het Festival d'Automne, Parijs. Een ruime internationale belangstelling wordt daarom verwacht. In bijlage worden een aantal repertoirevoorname-ns voor de seizoenen tot 2000 aangegeven.

3.3 Uitvoerenden

Een van de taken die de Nationale Reisopera zich stelt, is het meewerken aan de ontwikkeling van een nationale operacultuur. De opera is in Nederland eeuwenlang als een stiefkind behandeld, wat ertoe geleid heeft, dat vele uitstekende musici hun heil in het buitenland gezocht (en vaak ook: gevonden) hebben. Hoewel het kwaliteitsoordeel prioriteit dient te hebben boven nationale voorkeur, zal bij het invullen van een bezetting zeker niet gedacht worden dat 'wat je van ver haalt altijd beter is'.

Ook in de volgende seizoenen zullen Nederlandse regisseurs in staat worden gesteld hun debuut te maken op het operavlak, zoals Hans Croiset en Waldemar Kamer in de jaren 1995 en 1996.

Bovendien is het van vitaal belang dat per seizoen minstens éénmaal de nieuwe generatie van operamakers aan het werk komt. Dit betekent een speciale begeleiding voor zangers, instrumentalisten en theatertechnici door theatermensen met ruime ervaring. Voorbeelden van een dergelijke producties zijn *L'Arbore di Diana* in september 1995, gevolgd door *Aap verslaat de Knekelgeest* in april 1996.

3.4 Spreiding en werkwijze

De Nationale Reisopera kan met het huidige subsidieniveau slechts een beperkt aanbod realiseren en is gedwongen, gezien de hoge kosten die aan de kunstvorm opera verbonden zijn, te werken met reële uitkoopsommen. Ondanks de aanvankelijke huiver voor deze uitkoopsom is de vraag vanuit de schouwburgen naar producties van de Nationale Reisopera, groter dan het aanbod dat momenteel kan worden gerealiseerd. Hierdoor kon het gezelschap tot op heden, een aantal geïnteresseerde schouwburgen een (te) minimaal of zelfs geen aanbod doen.

De Nationale Reisopera wil daarom gedurende het derde kunstenplan het huidige aanbod van vier producties en circa 60 voorstellingen, uitbreiden tot zes producties waarvan circa 85 à 90 voorstellingen per seizoen worden gegeven. De voorstellingen van deze producties dienen evenwichtig over de grotere Nederlandse theaters te worden gespreid. Hierbij streeft de Nationale Reisopera ernaar, zoveel mogelijk in elk theater het volledige seizoenrepertoire uit te brengen om zo een maximale binding met het publiek te realiseren.

Daarnaast zal een aantal theaters in de grotere Nederlandse steden een nauwer samenwerkingsverband worden aangegaan bijvoorbeeld door dezelfde voorstelling meerdere malen in het betreffende theater te spelen, eveneens met een groter publieksbereik als oogmerk. Deze samenwerking zal met name worden gezocht met de schouwburgen in de gebieden met een grote bevolkingsconcentratie. Sleutelwoord in het beleid is *geconcentreerde spreiding*. Een dergelijk beleid beperkt de kosten van het gezelschap en biedt betere mogelijkheden tot een consequente publieksopbouw. Tevens zal met zekere regelmaat een première van een produktie in een andere stad dan standplaats Enschede worden voorbereid. Dit onderstreept enerzijds de nationale functie van het gezelschap, maar heeft ook een praktische achtergrond aangezien de NRO wordt begeleid door verschillende regionale orkesten met diverse standplaatsen.

Een nauwere binding van de Nationale Reisopera met een stad c.q. theater komt tenslotte tot uiting door het uitbrengen van co-produkties volgens het zogenaamde 'Rotterdamse model':

In september 1997 wordt met *Salome* van Richard Strauss een co-produktie gerealiseerd met de Rotterdamse Schouwburg en het Rotterdams Philharmonisch Orkest waarbij elk van de co-producenten zijn faciliteiten, know-how en mensen inbrengt. De Nationale Reisopera geldt als hoofdproducent en draagt tevens zorg voor de alle technische faciliteiten. Na het uitbrengen van een serie van circa vijf voorstellingen in het betreffende theater, neemt de Nationale Reisopera de produktie het volgende seizoen als reguliere reisproduktie op het repertoire, waarna de voorstelling ook in overige Nederlandse theaters te zien zal zijn. In 1998 wordt deze samenwerking voortgezet met *Tristan und Isolde* van Richard Wagner.

3.5 De specifieke problematiek van een reisgezelschap.

Zoals de naam al aangeeft, zit het reizen de Nationale Reisopera in het bloed. Reizen van produkties vergt van artistieke teams een grote creativiteit om binnen de gegeven grenzen van bouw- en belichtingstijd, transportcapaciteit, diverse technische mogelijkheden van de theaters en omvang van de technische ploeg een optimaal artistiek resultaat te bereiken. Bovendien heeft de reisfunctie voor de bedrijfsvoering een aantal gevolgen. Zonder deze uitputtend te behandelen zijn er nadelen zoals hoge transportkosten, veel reis- en verblijfkosten, logistieke problemen met de begeleidende orkesten, een zware fysieke belasting van de medewerkers e.d. Daarnaast legt de benodigde reistijd een groot beslag op het aantal beschikbare arbeidsuren bij koor en techniek.

De nieuwe arbeidstijdenwet zal deze problematiek aanzienlijk vergroten. Als gevolg van deze wet zal er bijvoorbeeld per gegeven voorstelling met twee technische ploegen gewerkt moeten worden en zal er veel vaker dan voorheen in de plaats van voorstelling dienen te worden overnacht.

Door onder meer een beleid van 'geconcentreerde spreiding' te hanteren, zal de Nationale Reisopera proberen bovengeschetste problemen zoveel mogelijk binnen de perken te houden. In de vaststelling van de hoogte van het subsidiebedrag dient echter met de aan de reisfunctie gebonden extra kosten rekening te worden gehouden.

4. ORGANISATIE

4.1 De personeelsformatie van de Nationale Reisopera

De organisatie van de Nationale Reisopera zoals deze is ontstaan na de reorganisatie in 1993 is gebaseerd op een output van 4 produkties en circa 60 voorstellingen per seizoen. De efficiënte opzet van de afgeslankte organisatie leidt tot een minimum aan overhead-kosten. Wanneer het aantal produkties en voorstellingen wordt uitgebreid, is echter een -beperkte- aanpassing van de organisatie noodzakelijk.

a. Van deeltijd- naar voltijdfuncties

De teruggang van het aantal produkties van zes (Opera Forum) naar vier (Nationale Reisopera) per seizoen, had voor het koor en de techniek een veelheid aan deeltijdfuncties tot gevolg. Koorleden hebben maximaal een 80% aanstelling, de techniek werkt gemiddeld 85%. De kap/grime-afdeling en de voorstellingsleiders kregen een 70% functie aangeboden. Deze maatregel heeft geleid tot veel onrust en onbegrip binnen de nieuwe organisatie. Men kon geen begrip opbrengen voor het feit dat er blijkbaar wel een aanzienlijk bedrag aan wachtgeld beschikbaar was, maar onvoldoende subsidie om een volwaardig opera-aanbod te realiseren. En dat terwijl er voldoende vraag bestond naar operaproducties. Een uitbreiding van het aantal produkties in het volgende kunstenplan biedt gelegenheid deze impopulaire en dure maatregel ongedaan te maken en leidt tot een optimale benutting van gemeenschapsgelden. Gezien het feit dat alle deeltijdwerkers aanspraak maken op een aanvulling van hun salaris uit de voor de reorganisatie beschikbaar gestelde wachtgeld, zal het omzetten van deeltijd- in voltijdfuncties weliswaar een toename van de personele lasten van de Nationale Reisopera tot gevolg hebben, maar tegelijkertijd een aanzienlijke besparing op de beschikbare wachtgeld betekenen.

Concreet: Er van uitgaande dat bij ongewijzigd beleid de wachtgeldlasten nog tal van jaren op de rijksschatkist blijven drukken, zou de Nationale Reisopera voor f 250.000 netto extra per seizoen in staat zijn het koor en techniek weer volledig in dienst te nemen en met hen twee tot drie produkties meer te produceren. (Zie tevens hoofdstuk financiën.)

b. Het koor

Het belang van het omzetten van deeltijd- naar voltijdfuncties wordt onderstreept door het feit dat de Nationale Reisopera het enige reizende operagezelschap in Nederland is, dat beschikt over een professioneel operakoor. Dit zal het komende kunstenplan ook tot uiting komen in de programmering waarin grote (romantische) kooropera's een belangrijke plaats innemen. Operaproducties waaraan het koor meewerkt, zijn bij het publiek zeer in trek. Ook hierom is het in feite nauwelijks verantwoord - en een verspilling van menselijk talent - koorleden wachtgeld te betalen, in plaats van hen volledig bij produkties in te kunnen zetten.

c. Ateliers en techniek

De ateliers zijn bij de huidige deeltijdconstructie te minimaal bezet om alle decors, kostuums en rekvisieten voor zes produkties per seizoen te maken. Mede dankzij een langetermijnplanning zal de beschikbare capaciteit van de ateliers optimaal worden benut. Desondanks zal een gedeelte van het werk worden uitbesteed, co-produkties worden uitgebracht en succesvolle produkties worden hernomen. Het atelierwerk van de kap/grime-afdeling wordt momenteel al grotendeels uitbesteed.

d. Forum Facilitair

De Stichting Forum Facilitair levert zowel aan het Orkest van het Oosten als de Nationale Reisopera diensten op het gebied van financiële administratie, secretariële ondersteuning, publiciteit en kantinevoorzieningen. Tevens beheert de stichting de wachtgelden. Voor zowel het Orkest van het Oosten als de Nationale Reisopera levert deze constructie een aanzienlijke besparing van overheadkosten op. Het aantal formatieplaatsen zal bij een toenemend aantal produkties van de Nationale Reisopera vooralsnog gelijk blijven. Een aantal werkzaamheden zal meer dan voorheen uitgevoerd worden door de (uitgebreide) staf van de Nationale Reisopera.

e. Directie en staf

Na de aanvankelijke keuze voor een tweehoofdige directie, is in de loop van het tweede kunstenplan door het bestuur besloten te werken met een zgn. 'intendantenmodel', waarbij de artistieke en zakelijke eindverantwoordelijkheid in één persoon zijn verenigd. Naast de intendant zal de financieel/administratieve functie van een parttime controller worden ingevoerd.

Een beperkte uitbreiding van de staf met één formatieplaats 'produktie-assistent' en een halve formatieplaats 'marketing/commerciële zaken' is noodzakelijk om een structurele uitbreiding van het aantal produkties per seizoen te kunnen realiseren.

Samengevat zal de formatie er, bij een output van 6 produkties gedurende het volgende kunstenplan, als volgt uitzien:

	gewenste formatie (in fte's)	huidige formatie (in fte's)
Directie/staf	9	8
Koor	32	24.60
Staf techniek	6	5.4
Kostuumatelier	4.9	4.9
Decoratelier	4	4
Kap/grime afdeling	3	2.1
Reisploeg	7	6.25
Afdeling Licht	4	3.4
Totaal	69.9	58.65

Er zijn dus 11.25 extra fte's nodig. Hiervoor worden al 10.25 fte's gecreëerd door het omzetten van deeltijd- naar voltijdfuncties, waardoor een aanzienlijke besparing aan wachtgelden optreedt. Naast bovengenoemde formatie zal de Nationale Reisopera gebruik blijven maken van de diensten van Forum Facilitair.

4.2 Arbeidsvoorwaarden en sociaal beleid

De belangrijkste arbeidsvoorwaarden van de Nationale Reisopera zijn bij CAO geregeld. Deze CAO is een erfenis van Opera Forum Filharmonisch. Medio 1996 hoopt de Nationale Reisopera met de vakorganisaties een nieuwe CAO af te sluiten.

NRO wil het komende kunstenplan aansluiten bij het overleg tussen de Nederlandse beroepskoren inzake vervroegde uittreding van oudere koorleden, opdat zangers geleidelijk hun functie kunnen afbouwen c.q. met behoud van een redelijke uitkering hun dienstverband kunnen beëindigen.

Ter bevordering en uitbouw van de professionaliteit van de organisatie en de arbeidsmotivatie zal de Nationale Reisopera medewerkers mogelijkheden tot aanvullende opleidingen aanbieden. Hierbij valt te denken aan cursussen op het gebied van theater-techniek, talen, automatisering, personeelszaken en de arbowet. Hiertoe zal bij het Scholingsfonds voor Kunst en Cultuur aanvullende subsidie worden aangevraagd.

5. SAMENWERKINGEN

5.1 Orkesten

Bij de oprichting van de Nationale Reisopera werd geopteerd voor een constructie waarin het nieuwe gezelschap zou samenwerken met een aantal begeleidende orkesten. Dit heeft echter een aantal problemen ten gevolge:

De in 1993 door de toenmalige minister van WVC verstrekte opdracht tot operabegeleiding aan het Orkest van het Oosten en Het Gelders Orkest heeft helaas aanleiding gegeven tot interpretatieverschillen ten aanzien van de al dan niet bestaande *verplichting* tot de verzorging van één of meerdere operabegeleidingen. De regionale orkesten die een operabegeleidingstaak door de minister kregen opgelegd, beschouwen zich primair als symfonieorkest. Vaak wordt dit vertaald in de wens om in de periode van de operabegeleiding symfonische concerten te kunnen blijven geven. Voor de Nationale Reisopera heeft dit een ongewenste verlenging van de repetitie- en voorstellingsperiode tot gevolg.

De voorbereiding van een operaproductie in een andere dan de eigen standplaats leidt zowel voor het begeleidend orkest als voor de Nationale Reisopera tot logistieke problemen. Zowel de vigerende CAO van de Nationale Reisopera (i.c. de CAO van het voormalige Forum) als die van de gezamenlijke orkesten zijn niet of onvoldoende aan de nieuwe situatie aangepast. Om een optimale en efficiënte repetitieperiode te realiseren, zouden de grenzen van de CAO's regelmatig dienen te worden overschreden. Het gegeven dat het begeleidende orkest en de Nationale Reisopera in een verschillende standplaats zijn gevestigd, leidt tevens tot extra reis-en verblijfkosten, die voor rekening komen van de Nationale Reisopera.

Financieel uitgangspunt bij de samenwerking tussen de structureel gesubsidieerde orkesten en de Nationale Reisopera was, dat de begeleiding *om niet* zou gebeuren en dat het operagezelschap slechts dagkosten zoals reis-en verblijfkosten en het engageren van freelance orkestleden voor haar rekening zou nemen. Daarnaast blijken er echter uitgaven te worden vergoed voor de inzet van musici met een deeltijdcontract, bibliotheekwerkzaamheden en organisatie. Dit heeft tot gevolg dat de kosten van begeleiding beduidend hoger zijn dan aanvankelijk werd voorzien. De Nationale Reisopera is dan ook van mening, dat in het derde kunstenplan expliciet in de subsidievoorwaarden van alle op dat moment bij de operabegeleiding betrokken orkesten zou moeten worden vastgelegd, dat het begeleiden van opera's behoort tot de door de staatssecretaris opgedragen taken. Een dubbele taakstelling voor de orkesten moet er wat betreft de Nationale Reisopera mede toe leiden dat de betrokken orkesten hun formatie ook optimaal afstemmen op hun complete takenpakket en niet alleen op het spelen van symfonische concerten met als doel een meer efficiënte inzet van mensen en middelen.

Wanneer de Nationale Reisopera haar aanbod aan producties uitbreidt, dienen ook meerdere gesubsidieerde symfonieorkesten bij het begeleiden van opera te worden betrokken. Het is gezien de huidige logistieke problemen evident dat een nauwere samenwerking met de orkesten van de omroep verreweg de voorkeur verdient boven samenwerking met regionale orkesten met een ver van Enschede verwijderde standplaats.

Voor de begeleiding van het Romantisch operarepertoire komen vooral de structureel gesubsidieerde symfonieorkesten in aanmerking. Ten aanzien van het Barokke en het Klassieke repertoire gaat de voorkeur uit naar samenwerking met een gespecialiseerd kamerorkest. Hierbij valt te denken aan het Nieuw Sinfonietta Amsterdam, het Combattimento Consort en de Amsterdamse Bach Solisten. Grote symfonieorkesten werken bij kleinere bezetting telkens met een roulatiesysteem om leegloop te voorkomen, wat echter tot gevolg heeft, dat bij elke voorstelling een andere orkestbezetting speelt. Dit leidt tot een ongewenste artistieke situatie die de Nationale Reisopera te allen tijde wil voorkomen. Het volledig betalen van de musici van deze orkesten, zoals dit de afgelopen kunstenplanperiode incidenteel is gebeurd, leidt tot hoge extra kosten die niet door de Nationale Reisopera opgebracht kunnen worden. Het subsidieniveau zou hierop moeten worden aangepast met ca. f 400.000. per jaar.

5.2 Media

In de eerste seizoenen van de Nationale Reisopera is groeiende belangstelling van de media voor de voorstellingen gebleken. De NPS neemt in het kader van een Weill-cyclus de produktie *Aufstieg und Fall der Stadt Mahagonny* voor radio op en toont interesse voor speciale projecten in de daaropvolgende seizoenen. Van de Deutschlandfunk Köln kwam de wens om van *L'Arbore di Diana* een radio-produktie te maken, gekoppeld aan de mogelijkheid dit ook op CD uit te brengen. Deze zender loofde het initiatief om een dusdanig onbekend stuk weer op het repertoire te nemen en achtte het van groot belang dit te documenteren.

De speciale produktie *Aap verslaat de Knekelgeest* zal in april 1996 voor de televisie worden opgenomen. De oude contacten van Opera Forum met de KRO gingen in de transformatieperiode (1993/1994) verloren. Televisieopnamen zijn op dit moment voor de zendgemachtigden zo duur dat dit niet meer mogelijk is zonder extra subsidie van het Stimuleringsfonds, dat met de Nederlandse Opera al afspraken heeft gemaakt die tot ver in de volgende Kunstenplanperiode reiken.

5.3 Onderwijs

Geen operahuis zal kunnen voortbestaan als niet de opleidingen een ruime stroom aan nieuw talent aanbieden. Aan deze stroom heeft het de laatste jaren niet ontbroken, velen deden hun eerste schreden op het professionele operatooneel in Enschede. Toch staan de opleidingen op het ogenblik in het middelpunt van de discussie, niet in de laatste plaats ook omdat van de zijde van de gezelschappen bezwaar wordt gemaakt tegen de stemgerichtheid van de opleiding, die de theatrale aspecten en repertoirekennis ter zijde laat liggen. De Nationale Reisopera werkt met de navolgende twee instellingen in het bijzonder samen en hoopt met hen enkele vruchtbare projecten af te leveren in de jaren tot de eeuwwisseling.

a. Conservatorium Hogeschool Enschede

Met het conservatorium in Enschede en diens zusteropleidingen in Zwolle en Arnhem bestaat een samenwerkingsverband om in de volgende vier jaar twee operaprodukties als een collectief stageproject voor vocalisten én instrumentalisten op te zetten. De Nationale Reisopera staat bij deze samenwerking in voor een dirigent van internationale allure, die zich met studenten (en eventueel pas afgestudeerden) zal buigen over de essentie van koor en orkest in de opera.

Voor het seizoen 1996/1997 is de keuze gevallen op Wagners *Der fliegende Holländer*, waarbij wordt uitgegaan van diens eerste versie voor uitgebreid kamerorkest. Arnold Östman, specialist op het gebied van klassieke en vroeg-romantische muziek, zal de muzikale leiding van deze opera op zich nemen.

b. Internationaal Opera Centrum Nederland

In Nederland is het bestaansrecht van een operastudio nog altijd een heet hangijzer. Operaklassen in Amsterdam, Maastricht en 's-Gravenhage leveren vaak goede zangers, maar de praktijk vraagt om meer kwalificaties. Het Internationaal Opera Centrum Nederland wil daar een wegbereider toe zijn. In het instituut is plaats voor een twaalfstal zangers, die worden begeleid in de vele aspecten van het métier, waarvoor in de opleidingen geen plaats is. De Nationale Reisopera is actief bij het auditeren van kandidaten. Gedacht wordt aan het opzetten van co-producties, naar het voorbeeld van *L'Arbore di Diana*, waarin de geselecteerde zangers een grotere podiumervaring kunnen opdoen.

5.4 Opera Educatief

Het belang dat de Nationale Reisopera hecht aan activiteiten, gericht op educatie van het publiek, komt tot uiting in het samenwerkingsverband met Opera Educatief. Dit gezelschap, voortgekomen uit de voormalige educatieve afdeling van Opera Forum, richt promotionele, publiekswervende en educatieve activiteiten op uiteenlopende publieksgroepen, waaronder jongeren. Een gedeelte van de activiteiten van Opera Educatief is direct gericht op de promotie van (producties van) de Nationale Reisopera.

In het derde kunstenplan betreft dit een drietal programma's; te weten:

1. Een 'theaterdag'.

Dit programma is gericht op leerlingen van het voortgezet onderwijs.

Gedurende deze dag, die plaatsvindt in het gebouw van de Nationale Reisopera, maken de deelnemers kennis met het fenomeen 'muziektheater'. Zij worden geconfronteerd met vragen als: hoe komt een muziektheaterproductie tot stand, het werk in de ateliers en non-verbale communicatie in het theater.

2. Kinderopera's.

Deze tweemaandelijke projecten zijn gericht op kleuters en leerlingen van de midden- en bovenbouw van het basisonderwijs.

In één dag wordt een opera ingestudeerd die aan het eind van de dag wordt uitgevoerd voor ouders en belangstellenden. Ook dit programma vindt plaats in het gebouw van de Nationale Reisopera.

3. 'Een opmaat tot.....'

Deze activiteit is gericht op een breed publiek.

Het betreft een informeel zaterdagmiddagprogramma waarin solisten, artistieke teams en medewerkers van de Nationale Reisopera zich presenteren door middel van korte optredens en interviews.

De Nationale Reisopera stelt Opera Educatief een aantal uren administratieve ondersteuning ter beschikking, verzorgd door Forum Facilitair. Tevens maakt het gezelschap gratis gebruik van een aantal kantoren en een voor bovenomschreven activiteiten ingericht 'theatertje'.

5.5 Internationale samenwerking

Geen van de kunsten is zo internationaal als opera. De muziek is immers een universele taal. Ook voor de Nationale Reisopera bestaat belangstelling buiten Nederland, gezien de ettelijke uitnodigingen, die bij ons binnenkomen. In mei 1996 gaat het gezelschap naar de Musikfestspiele van Dresden en speelt aldaar twee voorstellingen van *L'Arbore di Diana*.

Voor de organisatie is het maken van co-producties meestal zeer kostenbesparend, aangezien alsdan de vele materiaal- en personele kosten door een aantal theaters gedragen worden. Ook is het voor artiesten interessanter nieuwe en met name onbekende partijen vaker te kunnen uitvoeren. Voor de volgende seizoenen zijn samenwerkingen gepland met de Schwetzingen Festspiele (*Così fan tutte*), het Orchestre des Champs Elysées in Parijs (*Idomeneo*) en de Musikfabrik, Düsseldorf (*Three Blind Mice* van Eötvös). Deze opera's worden steevast in de repetitieruimten in Enschede voorbereid, waarna de premiere kan plaatsvinden in Nederland of het buitenland.

Uitwisseling van producties zijn voorgenomen met de Welsh National Opera, Cardiff, een zusterinstituut uit het Verenigd Koninkrijk.

5.6 Overige activiteiten

De belangstelling van de Nationale Reisopera voor talentvolle Nederlandse zangers blijkt tevens uit de ondersteuning het Cristina Deutekom Concours. Dit concours voor jonge Nederlandse zangers wordt georganiseerd door stafmedewerkers van de Nationale Reisopera en Forum Facilitair. Intendant Louwrens Langevoort maakt deel uit van zowel de jury als het bestuur van de stichting.

6. MARKETING EN PUBLICITEIT

6.1 Institutionele publiciteit

Continuïteit, betrouwbaarheid en kwaliteit van het produkt (de voorstelling) worden in de institutionele publiciteit gebruikt als kenmerken die de produkties van de Nationale Reisopera onderscheiden van het overige reizende (meest Oost-Europese) opera-aanbod. In het promotiebeleid wordt veel aandacht besteed aan imago-bevestiging en publieksbinding, waarbij de artistieke identiteit van het gezelschap het uitgangspunt vormt.

6.2 Publieksbinding

Doordat de theaters de afnemers zijn van de voorstellingen van de Nationale Reisopera, en het publiek de afnemer is van de voorstellingen die de schouwburgen aanbieden, is de relatie van het gezelschap met het publiek een zeer indirecte. Met behulp van twee instrumenten wordt gewerkt aan het aanhalen van de directe band met het publiek:

- vier keer per jaar verschijnt de operakrant *De Figaro*, een eigen uitgave met informatie over het gezelschap en de produkties, die kosteloos in een oplage van 14.000 verstuurd wordt naar individuele operaliefhebbers en de schouwburgen. Het blad heeft vooral een publieksbindende, maar ook een publiekswervende en imago-verhogende functie.
- in samenwerking met de Vereniging Vrienden Nationale Reisopera worden in een aantal speerpuntplaatsen lezingen, operacursussen of andere activiteiten georganiseerd, die een uitbreiding van de publieksservice betekenen en daarnaast een middel zijn om de achterban van het gezelschap te versterken.

6.3 Publiekswerving

Omdat de schouwburgen de meeste marketinginstrumenten in handen hebben voor een efficiënte, effectieve, regio-gerichte publiekswerving en mediabenedering, is er in overleg met de schouwburgen een afspraak voor de verdeling van taken te maken. De Nationale Reisopera bewerkt de nationale media, en kiest daarbij voor een zo gericht mogelijke benadering van (potentiële) operabezoekers. Daarnaast ontwikkelt de Nationale Reisopera materiaal voor en levert ondersteuning aan de te bespelen schouwburgen, ten behoeve van een zo effectief mogelijke publiekswerving door de schouwburgen.

Voor het opzetten van wervingsacties gericht op verbreding of vernieuwing van het publiek zijn nieuwe socio-demografische gegevens nodig over het profiel van het (potentiële) operapubliek buiten Amsterdam.

Samen met Stichting Opera Educatief wordt gewerkt aan een plan om met name jong publiek te bereiken met educatieve muziektheaterprodukties, aansluitend bij het speelgebied en het repertoire van de Nationale Reisopera.

CANDIDE (L. Bernstein)

Première: 24 september 1994 in Enschede

Aantal voorstellingen: 11

Muzikale Leiding	Jan Stulen
Regie	David Burne-Jones (naar Miller/Wells)
Decors en Kostuums	Richard Hudson
Choreografie	Anthony van Laast
Orkest	Het Gelders Orkest
Solisten o.a.	Marcel Reijans, Elena Vink, Peter Bording, Irene Pieters, Corinne Romeijn, Rudi de Vries, Tom Haenen, Johan Ooms

RUSALKA (A. Dvorak)

Première: 1 januari 1995 in Enschede

Aantal voorstellingen: 8

Muzikale Leiding	Johan van Slageren
Regie	Peter te Nuyl
Decors	Mirjam Grote Gansey
Kostuums	Rien Bekkers
Licht	Reinier Tweebeeke
Orkest	Orkest van het Oosten
Solisten o.a.	Anne Williams-King, Hubert Delamboye, Lucia Meeuwssen, Ellen van Haaren, Jaco Huijpen, Irene Maessen, Willemijn van Gent, Marion van den Akker, Tom Sol, Maja Roodveldt

MACBETH (G. Verdi)

Première: 18 februari 1995 in Enschede

Aantal voorstellingen: 14

Muzikale Leiding	Gabriele Bellini
Regie	Friedrich Meyer-Oertel
Decors	Dieter Flimm
Kostuums	Iris Elstrodt
Orkest	Orkest van het Oosten
Solisten o.a.	Sylvie Valayre, Henk Poort, Harry Peeters, Frank van Aken, Patrick Henckens, Marc Claesen, Annelies Lamm, Jan Garritsen

AAP VERSLAAT DE KNEKELGEEST/KIND EN KRAAI

Première: 30 maart 1996

Aantal voorstellingen: 10

Muzikale Leiding	Mathis Dulack
Regie	Ernst Boreel en Floris Guntenaar
Decors	Floris Guntenaar
Kostuums	Leonie Polak

Orkest	Ensemble Beestenboel
--------	----------------------

Solisten

Kind en Kraai	Judith Vindevogel
---------------	-------------------

Aap verslaat de Knekelgeest

Knekelgeest	Elena Vink
Aap	Richard Zook
Hsuang-Tsang	Willem Aless
Zwijntje	Jan Derksen
Sandy	Piet Vansichen

AUFSTIEG UND FALL DER STADT MAHAGONNY (K. Weill)

Première: 10 mei 1996 in Enschede

Aantal voorstellingen: 16

Muzikale Leiding	Anne Manson
Regie	Peter te Nuyl
Decors	Mirjam Grote Gansey
Kostuums	Rien Bekkers
Licht	Reinier Tweebeeke

Orkest	Orkest van het Oosten
--------	-----------------------

Solisten:

Leokadja Begbick	Lucia Meeuwssen
Fatty	Udo Holdorf
Dreieinigkeitsmoses	Jaco Huijpen
Jenny	Simone Sauphanor
Jim Mahony	
Jack O'Brien	Hein Meens
Sparbüchsenbill	Tom Sol
Alaskawolfjoe	Marc Claesen
Toby Higgins	Rein Kolpa

SPEELPLAN SEIZOEN 1996/1997 (voor zover in het tweede kunstenplan)

DON CARLO (G. Verdi)

Première: 13 september 1996 in Enschede

Aantal voorstellingen: 16

Muzikale Leiding Ed Spanjaard
Regie Hans Croiset
Decors en Kostuums Rien Bekkers
Licht Reinier Tweebeeke

Orkest Orkest van het Oosten

Solisten o.a. Miranda van Kralingen, Katia Lytting,
Harry Peeters, Jaco Huijpen, Wolfgang Rauch

ALCINA (G.F. Haendel)

Première: 18 oktober 1996 in Amsterdam

Aantal voorstellingen: 12

Muzikale Leiding Jan Willem de Vriend
Regie Andrea Raabe
Decors en Kostuums Saskia Zschoch

Orkest Comabattimento Consort

Solisten o.a. Elzbieta Szmytka, Claron McFaddon

L'ARBORE DI DIANA (V. Martín y Soler)

Première: 31 oktober 1996 in Maastricht

Aantal voorstellingen: 11

Muzikale Leiding Arnold Östman
Regie Ernst-Theo Richter
Decors Tobias Dinslage
Kostuums Jorge Jara

Orkest Limburgs Symfonie Orkest

Solisten: Karen Sourry, Machteld Baumans, Jörg Dürmüller,
Evan Bortnick, Gaudia Geijssen, AnneLisa Nathan, Etsuko Kanoh,
Marcel Boone

UN BALLO IN MASCHERA (G. Verdi)

Première: 11 december 1996 in Arnhem

Aantal voorstellingen: 12

Muzikale Leiding Lawrence Renes
Regie Pierre Constant
Decors Roberto Platé
Kostuums Jacques Schmidt

Orkest Het Gelders Orkest

Solisten o.a. Ellen van Haaren, Robert Woroniecki, Henk Poort

1997

- * Un Ballo in Maschera (Verdi)
- * Der Fliegende Holländer (Wagner)
- * Erwartung/Blauwbaards Burcht (Schönberg/Bartók)
- * Così fan tutte (Mozart)
- * Le nozze di Figaro (Mozart) (reprise)
- * Salome (Strauss)
- * Nabucco (Verdi)

1998

- * Dialogues des Carmélites (Poulenc)
- * Katja Kabanova (Janacek)
- * Idomeneo (Mozart)
- * Don Giovanni (Mozart)
- * Tristan und Isolde (Wagner)
- * Three blind mice (Eötvös) (wereldpremière)

1999

- * Salome (Strauss) (reprise)
- * Simon Boccanegra (Verdi)
- * Così fan tutte (Mozart) (reprise)
- * Samson et Dalilah (Saint-Saens)
- * La Traviata (Verdi)
- * Kreon (Kerstens) (wereldpremière)

2000

- * Tristan und Isolde (Wagner) (reprise)
- * Makropoulos (Janacek)
- * Boris Godunov (Mussorgski)
- * Die Zauberflöte (Mozart)